

KS. HENRYK PIWOŃSKI

LITURGIA WIELKANOCNA U BOŻOGROBCÓW W MIECHOWIE (cd.) *

5. Procesja do chrzcielnicy w nieszpórach

Częściowo przekazany jest we wspomnianym Antyfonarzu miechowskim inny zwyczaj, mianowicie nawiedzenie chrzcielnicy w tygodniu po Wielkanocy. Wprawdzie podane są tylko dwie antyfony ad Magnificat: na poniedziałek — *Et coegerunt illum dicentes* (k. 147v) i wtorek — *Spiritus carnem et ossa non habet* (k. 148v—149), (ze środy brak karty) — ale kopista zaopatrzył wyraźną notatką: *ad fontem* (domyślne *processio*).

Nawiedzenie chrzcielnicy łączono z nieszpórami. Procesja ta pochodzi ze starej tradycji rzymskiej, którą adoptowały kościoły na północ od Alp w czasach Karola Wielkiego (814 r.). Praktyka ta popularna była we Francji i Niemczech. Sama budowa nieszpórów była również specyficzna, początek od *Kyrie*. Niektórzy badacze z XVII w. widzieli w tym wpływ grecki. Dokładne badania wykazały, że w XII w. kanonicy Św. Grobu w Jerozolimie (później karmelici i premonstratensi) przyjęli zwyczaj z Francji, który kolejno pochodzi z Rzymu. Dotyczy uroczystego *Kyrie* dla nieszpórów i całej ceremonii³⁰.

Schemat nieszporny i procesji *ad fontem* u bożogrobców przedstawia się następująco: *Kyrie* (3), *Christe* (3), *Kyrie* (3), *Alleluia*, *Ps. Dixit dominus*, *Confitebor*, *Beatus vir*, *Alleluia*, *Responsorium: Hec dies*, śpiewane przez dwóch kleryków w kapach, *Versus: Confitemini domino*, *Responsorium: Hec dies*, *Alleluia*. *Versus: Epulemur in azimis*, *Alleluia*. *Ab archicoris sequentia cantatur: Victime paschali laudes*. *Antiphona ad Magnificat: Et respicientes*, oracja: *Deus qui hodierna die. Benedicamus Domino. Deo gratias*.

Procesja *ad fontes*: *Antyfona Alleluia*, *Ps. Laudate pueri dominum*, *Alleluia*, *Ps. In exitu Israel*, *Alleluia*, *Alleluia*, *Ps. Laudate pueri domi-*

* Pierwsza część artykułu ukazała się w „Rocznikach Teologiczno-Kanonicznych”, t. XVI, z. 4, s. 93-102.

³⁰ A. A. King, dz. cyt., s. 230.

num, Alleluia. Antyfona: Et dicebant ad invicem, Magnificat, Kolekta: Presta quesumus omnipotens Deus. Antyfona: Christus resurgens. Procesja idzie „retro sepulchro”. Tu śpiewają Versus: Dicant nunc iudei (czterej kanonicy), Versus: Surrexit Dominus de Hoc sepulchro, Oracja: Solita quesumus, Benedicamus Domino. Wracają do chóru nie śpiewając³¹. „Sic fiunt processiones ad fontes et ad sepulchrum per totam ebdomadam usque ad Sabbatum”³² (podkr. — H. P.).

Starsze rękopisy kanoników Bożego Grobu podają schemat procesji na cały tydzień jednolicie. Zmienia się tylko antyfona ad Magnificat: poniedziałek — Et coegerunt illum dicentes, wtorek — Spiritus carnem et ossa non habet, środa — Hoc iam..., czwartek — Venit maria, piątek — Euntes in universum mundum. Wyjątkiem jest V XV, które podaje jedną antyfonę mniej, przeznaczając Venit maria na środę, a Euntes in universum mundum na czwartek³³.

Nie tylko bożogrobcy nawiedzali chrzcielnicę i grób przez cały tydzień. Procesja ad fontes praktykowana była w tygodniu wielkanocnym poświęconym nowo ochrzczonym, np. w Bradze, Normandii, u karmelitów trzewickowych, w Ordinale Gilberti³⁴. W Polsce świadczą o tym źródła płockie (pontyfikał XII—XIII w., Ordinale z XIV w., brewiarz z 1519 r.). Większość rękopisów prezentuje ten obrzęd tylko w okresie trzech dni; oto niektóre: rękopisy z Bayeux we Francji, w Polsce AkI, AkII, Bk, BG, Bkrz³⁵. W niektórych kościołach kapłan obchodził kilkakrotnie — trzy, siedem, dziewięć razy — dookoła chrzcielnicę. Zwyczaj ten był praktykowany również w trzy dni po Zielonych Świątach. W wielu rękopisach umieszczone są na początku procesji po Magnificat responsorium Vidi aquam, zmienione są oracje i opuszczona proza (sekwencja) Victime paschali laudes³⁶.

³¹ BG — tu przepisuje śpiew Christus resurgens, k. 205v.

³² CV 659, k. 76v; RB, RN, k. 208a; por. Ch. Kohler, *Un rituel et un bréviaire du Saint Sépulcre*, „Revue de l'Orient latin”, VIII (1900-1901) 424, 483.

³³ CV, k. 77-78; IQ 175, k. 48 n.; por. A. Schönfelder, *Die Prozessionen der Lateiner in Jerusalem zur Zeit der Kreuzzuge*, „Historisches Jahrbuch”, 32, München 1911, s. 589 n.

³⁴ King, dz. cyt., s. 231.

³⁵ AkI, k. 91v; AkII, k. 141v—142v; BG, Bkrz; ACI, k. 110 n.

³⁶ Różnicę między niesporami i procesją u bożogrobców a rękopisami diecezjalnymi przedstawia aneks 2. Por. T. Długosz, *Sprawy liturgiczne w XVI w. w diecezji krakowskiej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, (1951), z. 4, s. 313; P. Sczaniecki, *Służba Boża w dawnej Polsce*, Poznań—Warszawa—Lublin 1962, s. 40 n.; BK z lat 1507-1508, s. 76; BG z 1540 r., k. 119v; por. J. Jungnitz, *Das Breslauer Brevier und Proprium*, Breslau 1893, s. 12 n. Natomiast w Bkrz z 1500 r. nie znajdujemy Vidi aquam, a proza Victime paschali laudes występuje po V. Epulemur in azimis.

Drugie nieszpory i procesja ad fontem zostały w Antyfonarzu miechowskim najprawdopodobniej poprawione po Soborze Trydenckim, który zniósł procesję. Świadczą o tym inna pisownia dyftongów, która przeszła z *e* na *ae*, i odnośniki do innych miejsc, zmieniające przeznaczenie liturgiczne poszczególnych utworów. Mimo mozolnych wysiłków późniejszego, poprawiającego kopisty zostały ślady oryginalnej procesji wielkanocnej ad fontem. Na k. 145 w miejscu pierwszego od góry systemu nutowego została umieszczona później pisana rubryka: „Ad vesp̄eras antiphona Angelus autem cum reliquis de laudibus. Psalmus Dixit dominus cum reliquis in fine Psalmus In exitu. Sic dicuntur usque ad vesp̄eras Sabbati. Postea Haec dies. Ad Magnificat antiphona. Loco Capituli, Hymni et Versus dicuntur Haec dies post antiphonam Et respicientes. Positum.” Dalej zanotowana jest melodia i tekst inną ręką: „Et respicientes [...] Graduale Hec dies [...]” Znow natrafiamy na późniejszą rubrykę: „Hoc Responsorium Sabbato infra octavam Paschae et Dominica II post Pascha dicitur: Christus resurgens ex mortuis [...]”. I rzeczywiście tekst w obecnym stanie po poprawkach pokrywa się ze wskazanymi responsoriami brewiarza rzymskiego. Następną rubryka odsyła korzystającego z rękopisu do drugiego responsorium: II Responsorium Isti sunt agni novelli infra 149, po czym widnieje tekst z nutami „⟨...⟩ Advolverunt enim magnum lapidem” Nie wydaje się, żeby to były początkowe słowa i melodia kompozycji. Świadczy o tym choćby skromnych rozmiarów inicjał, inny niż w poprzednich utworach liturgiczno-muzycznych. Po dwukrotnym Alleluia umieszczony jest werset (jak zwykle bez melodii): V. Surrexit dominus de sepulchro, Archetyp obrzędu procesyjnego ad fontes znajdujemy w CV 659 z krótkimi stosunkowo tekstami liturgicznymi. Dopełnimy na podstawie innych antyfonarzy i brewiarzy oraz porównamy z poprawionym tekstem Antyfonarza miechowskiego. Obok poprawek po Soborze Trydenckim spotykamy się ze zjawiskiem wstawek, które zostały ujęte w prostopadłe kreski, przebiegające przez cały system pięciu linii. Są to jakby nawiasy. Jest to zapewne rozbudowanie śpiewów podczas powrotnej procesji od chrzcielnicy, a być może od grobu, który w Miechowie znajduje się w oddzielnej kaplicy.

Am 1563

CV; AC; QWr; RB; AkI; AkII;
BK; Bkrz; K XV4; K XV5; K
XV7; K XV10; AgOł 1585—
1586 r.

Christus resurgens ex mortuis
iam non moritur mors illi ultra
non dominabitur quod enim mor-
tuus est peccato mortuus est se-
mel. Quod autem vivit vivit Deo.
Alleluia Alleluia Mortuus est se-
mel propter delicta nostra et re-
surrexit propter iustificationem
nostram. Quod autem [...] Advol-
verunt enim magnum lapidem
| Quare non servabant | Sicut
pacti fuerant | Petram iusticie |
Qua sunt coniuncti sue nequicie
Aut sepultum reddant | Alterum
istorum eligant |
Aut resurgentem adorent Viva
voceque personent | Nobiscum ut
laudent Christum dicentes. Alle-
luia. alleluia

V. Surrexit dominus de sepulchro

Christus resurgens ex mortuis
iam non moritur mors illi ultra
non dominabitur quod enim

vivit vivit Deo Alleluia

Alleluia

V. Dicant nunc iudei quoniam
milites custodientes sepulchrum
perdiderunt regem ad lapidis po-
sitionem: Quare non servabant

petram iusticie:

aut sepultum reddant

aut resurgentem adorent

nobiscum

dicentes

(V. Surrexit D. de Hoc sepulchro
rkps bożogrobców)

V. Dicite in nationibus alleluia.

6. Hymn Exultandi et letandi

Na końcu oficjum wielkanocnego jest umieszczony śpiew: Exultandi et letandi tempus est. Jest to hymn. Antyfonarz miechowski milczy o jego użyteczności. Jednak na podstawie paralelnych, opublikowanych tekstów (Hymnus sub communionem, de Resurrectione, de Nativitate Domini, ad Benedictionem SSmi Sacramenti)³⁷ i kontekstu Am, wydaje się, że hymn ten śpiewano w Miechowie podczas Visitatio Sepulchri po drugich nieszpórach pierwszego święta Wielkanocy. Różnice tekstów Am i umieszczonych u Wackernagla są nieznaczne (365 H sub communionem = Com i 366 de Resurrectione = Res.). Zestawienie tekstów Am, Cs daje następujący obraz:

³⁷ Ph. Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, I, Leipzig 1864, nr 365 — Hymnus sub communionem, s. 217, nr 366 — De resurrectione domini, s. 218; H. Walther, *Carmina medii aevi posterioris latina*, I, *Initia carminum ac versuum medii aevi posterioris latinorum*, Göttingen 1959, nr 6157; U. Chevalier, *Repertorium hymnologicum*, t. I, Louvain 1892, nr 5723. Nativitas Dom.; Cantus selecti ad benedictionem Sanctissimi Sacramenti ex libris vaticanis et solesmensibus excerpti (Editio rhythmicis signis ornata). Desclée et Socii, Parisiis, Tornaci, Romae 1924, s. 844.

Am

1. Exultandi et letandi tempus est
Pascha nostrum immolatus agnus est
alleluia (2) resurrexit Dominus
2. Exultemus et letemur hodie
Dies iste dies est leticie
3. Ad sepulchrum mulieres veniunt
Responsum ab angelis recipiunt
4. In sepulchro quem dolentes queritis

Surrexit ut predixit discipulis
5. In hoc sacro festo iubileo

Chorus noster benedicat domino
6. Laudatur sancta Trinitas

Deo dicamus gracias

Cs

2. Exultandi et laetandi tempus est
Pascha nostrum immolatus agnus est, alleluia, resurrexit Dominus
1. Exultemus et laetemur hodie
Dies iste, dies est laetitiae
alleluia [...]
3. Timor absit, absit desperatio,

Iam illuxit Christi resurrectio,
alleluia [...]
4. Ad sepulchrum mulieres veniunt, ab angelo responsum recipiunt
alleluia [...]
5. In sepulchro quem dolentes queritis
Surrexisse dicite discipulis,
alleluia [...]
6. Celebrantes hoc Pascha sanctissimum
Epulemur veritatis azymum,
alleluia [...]
7. Fermentatum expurgimus noxium,
Victor surgit vera vita omnium, alleluia [...]
8. In hoc ergo vetustatis termino,
Servus liber benedicat Domino, alleluia [...]

Analiza porównawcza wykazuje, że Cs zawiera rozszerzony tekst i bardziej zbliżony do Com oraz Res (u Wackernagla) niż do występującego w Am.

Melodia śpiewu jest stosunkowo bliskim wariantem, gdy porówna się Am i Cs. Bardziej jest rozwinięta melodia miechowska, choć na początku wykazuje dłuższą recytację na nucie c^1 powtarzanej pięciokrotnie. Obydwie należą do trzeciego modusu i posiadają rozpiętość septymy $d-c^1$ w Cs oraz oktawy $c-c^1$ w Am.

Am
k. 145 v - 146

Cs
s. 844

E - xul - tan - di et le - tan - di

E - xul - tan - di et lae - tan - di

tem - pus est pas - cha nos - trum im - mo -

tem - pus est pas - cha nos - trum im - mo -

la - tus a - gnus est Al - le - lu - ia

la - tus a - gnus est Al - le - lu -

al - le - lu - ia re - sur - re - xit do - mi - nus

ia re - sur - re - xit do - mi - nus

W uroczystość wielkanocną przeznaczony jest tropowany Agnus Dei „qui resurrexisti a mortuis”.

8. Zasób sekwencji na oktawę Wielkanocy

Na każdy dzień oktawy Wielkanocy wyznaczona była oddzielna sekwencja. Jak już zauważył A. M. Forcadell, prozy i tropy liturgii Św. Grobu mają ścisły związek z Francją, a zwłaszcza z okreśmem Nevers i Paryża⁴¹. Oto wykaz siedmiu sekwencji z oktawy Zmartwychwstania, które występują w kontekście innych w przytłaczającej części proveniencji francuskiej.

Fulgens preclara	— In die Resurrectionis X-XI w. (franc.)
Dic nobis quibus e terris	— Feria II X-XI w. (franc. lub wł.)
Prome casta concio	— Feria III XI w. (franc. lub wł.)
Concinet orbis cunctus	— Feria IV ok. 1000 r. (ang. i franc.)
Victime [paschali laudes]	— Feria V Notker, Robert III franc., Hermanus C., Wapo, XI w. (franc., wł.)
Adsunt enim	— Feria VI X w. (franc.)
Jubilans concrepat	— [In] Sabbato X-XVI w. (franc. lub ang.) ⁴²

Repertuar sekwencyjny tego okresu zmienia się zależnie od pochodzenia źródeł, np. gradual z Benewentu (X—XI w.) podaje dwie te same sekwencje na Wielkanoc i drugi dzień tej uroczystości, które są w CV 659 i Q 175⁴³, po czym następują:

Christi hodierna celebremus	— Feria III
(1) Ad sepulchri	— Feria IV

⁴¹ P. Kallenberg, *Fontes liturgiae carmelitanae*, Romae 1962, s. 100; A. M. Forcadell, *Ritus carmelitarum antiquae observantiae*, Romae 1950, s. 9.

⁴² Fulgens preclara RH: 6601; AH: 53/62; melodia „Fulgens praeclara”;
Dic nobis quibus RH: 4567; AH: 53/69; melodia „Romana”;
Prome casta concio RH: 15601; AH: 53/89; melodia „Eduxit Dominus”;
RH: 15602;

Concinet orbis cunctus RH: 36342; AH: 40/39; melodia „Pascha nostrum”;
Victime paschali RH: 21505; AH: 54/12; melodia własna;
Adsunt enim festa RH: 543; AH: 53/97;
Jubilans concrepat RH: 9794; AH: 37/30.

⁴³ Por. *Paléographie musicale*, t. XV, s. 171, fol. 126; King, dz. cyt., s. 191.

(2) Ostio sepulchri	— Feria V
Nunc exultet omnis	— Feria VI
Cantemus cuncti melodum	— Sabato ⁴⁴

Missale Plenarium (Ms 149) z Nieder-Altaich umieszcza zupełnie inne sekwencje na trzy pierwsze dni:

Laudes salvatori	— In die Pasche
Pangamus creatoris	— Feria II
Agni paschalis	— Feria III

Wszystkie pochodzą z St. Gallen z IX-X w. ⁴⁵

IF 385 BUWr — Graduale z 1319 r. z klasztoru premonstratensów prezentuje również trzy sekwencje z wyraźną dystrybucją:

Fulgens preclara	— In die Pasche
Mane prima sabbati	— Feria II et V
Victime paschali laudes	— Feria III ⁴⁶

Inne rękopisy ogólnie przydzielają Wielkanocy kilka utworów: Graduale IF 386 BUWr (część z XIV w. bożogrobców z Nysy) — cztery: Laudes salvatori voce, Victime paschali laudes, Arma splendent celestia, Mane prima sabbati ⁴⁷.

Graduał wiślicki (GW) XIII-XIV w. podaje: Laudes salvatori voce, Mane prima sabbati i Victime paschali laudes ⁴⁸.

9. Wspomnienie Zmartwychwstania:

a) W każdą niedzielę okresu wielkanocnego święto Zmartwychwstania było często wspominane od niedzieli wielkanocnej do Zesłania Ducha Św. i jeśli nie przypadło święto 9-lekcyjne — również od niedzieli Zesłania Ducha Św. zarówno we mszy św. — suma ze Zmartwychwstania — jak i w brewiarzu — 9-lekcja i responsorium także ze Zmartwychwstania, a małe godziny z Białej Niedzieli (małe responsoria prymy brzmią: „Qui surexisti”). We wszystkie te niedziele z wyjątkiem okresu od Suchych Dni do Trójcy Św., ponadto we wszystkie dni tygodnia z wyjąt-

⁴⁴ *Paléographie musicale*, s. 171.

⁴⁵ Por. K. Biegański, *Gnieźnieński zabytek monodii cheironomicznej z przełomu XI i XII w.*, Rkps 149, Bibl. Kap. w Gnieźnie, Warszawa 1967 (maszynopis) s. 277.

⁴⁶ IF 385, k. 131v-132, 133, 133v-134.

⁴⁷ IF 386, k. 326v-328, 328v-330, 330-331.

⁴⁸ GW, k. 221v-223, 223v-224, 224-224v.

kiem świąt podwójnych (duplex) wspomina się Zmartwychwstanie w laudesach i nieszporach. Gdyby w którąś z tych niedziel wypadło święto 9-lekcyjne, wtedy ranna msza św. jest o Zmartwychwstaniu — suma o święcie ⁴⁹.

b) Specjalne w ostatnią niedzielę po Zielonych Świątach. Z uroczystością Wielkanocy związana jest ściśle ostatnia niedziela po Zielonych Świątach. Według starego zwyczaju zatwierdzonego przez Stolicę Apostolską niedziela ta była uroczystą komemoracją Zmartwychwstania. Nie odpowiadają prawdzie umieszczone w źródłach powtarzane bezkrytycznie opinie, że zwyczaj ten był wyłączną własnością stróżów Św. Grobu. „Hanc porro consuetudinem nulli alia e Ecclesiae communem fuisse nos adhuc legimus” ⁵⁰ (podkr. — H. P.). Już Ordinale karmelitańskie S. de Beka (ok. 1312 r.) w sposób niedwuznaczny deklaruje, że ten zwyczaj odziedziczył ich zakon po przodkach: „Commemoratio Resurrectionis dominicae juxta consuetudinem ecclesiae Sepulchri Jerosolymitani et anti-

⁴⁹ Leroquais, dz. cyt., t. III, s. 192. Festa propria, s. 3-4, 8; 283-291, 335; FP z 1717 r., druga pag. s. 62-67, 114, 117; Dzisiejsza msza wielkanocna różni się od przeznaczonych w *Missae propriae sanctorum Ordinis Sancti Sepulchri*, Luik 1717, s. 16; *Festes propres z 1717 r.*, s. 117; CV 659, k. 19. W księgach bożogrobców była sekwencja Victimae Paschali — dziś nie odmawiana (śpiewana) we wspomniany szereg niedziel inny jest V. Alleluia; dawniej Angelus Domini, dziś Pascha nostrum. Nie znajduje się natomiast w RB (por. Kohler, dz. cyt.), a w *Antiquum Ordinale*, t. II, s. 36, t. III, s. 153 jest inaczej: „Si vero in dominicis temporis pascalis in quibus missa matutinalis erit de Resurrectione” Por. Kohler, dz. cyt., s. 483 n. *Ord. du Carm.*, s. XI, 180 n.: „[...] omnibus dominicis diebus usque ad Ascensionem quando fit dominicis dicuntur haec tria responsoria, quae sequuntur post expositionem evangelii: R. Angelus Domini, R. Angelus Domini, R. Et valde” Brak wzmianki o oficjach z niedziel w RB (por. Kohler). W V XV występuje 9. lekcja: „Et valde mane” i „Cum transisset” — „Et secundum consuetudinem ecclesie glorie Resurrectionis ab octava predictis (Pentecosten) usque ad Adventum Domini novem lectiones de Resurrectione legimus et novem resp. similiter cantemus, nisi aliqua festivitas novem lectionem occurrit”. Por. Kohler, dz. cyt., s. 484 (w BCh, k. 256v). V XV na końcu matutinum niedzielnego „post octavam Sacramenti”. „Nota quando unum IX responsum scilicet Dum transisset vel Et valde mane dicatur in una dominica et aliud in alia dominica usque ad Adventum Domini quando de dominica agitur”. Por. S. Bäumer, *Histoire du Bréviaire*, t. I, Paris 1905, s. 155-168; V XV; *Ord. du Carm.*, s. 28 n., 31 n., 179, 180 n.; *Antiquum ordinale*, „Études Carm.”, II (1912) 15, 32-34, 39 n.; Kohler, dz. cyt., s. 471. „Commemoratio de Resur. Domini quae dicitur primo loco inter commemorationes sanctorum ab octava Pentecosten usque ad Adventum” FP, s. 335; Ep 1717, s. 114; CV 659, k. 92; Kohler, dz. cyt., s. 484; *Ord. du Carm.*, s. XI. 197, 319.

⁵⁰ S. Nakielski, *Officia propria*, Cracoviae 1620 (1621) s. 143, 151; por. S. Radzki, *Officia propria*, Cracoviae 1663, M. Radziejowski, *Officia propria*, Cracoviae 1694; F. Buydecki, *Statuta*, s. 5 n. Por. J. M. Giovene, *Kalendaria manuscripta aliaque documenta ecclesiarum Apuliae et Japygiae*, I, Neapolis 1828, s. [15].

quis patribus approbatam”⁵¹. Identyczna notatka znajduje się w mszale londyńskim z końca XIV w.⁵² Dokumentują ten zwyczaj liczne późniejsze rękopisy⁵³. Wszędzie jest ryt duplex. Karmelici zachowali tę praktykę do reformy brewiarza w 1584 r.: „Nos hoc festum observavimus usque ad annum 1584” Ze starego rytu zostało wspomnienie o Zmartwychwstaniu „inter Commemoraciones communes”⁵⁴.

Również bracia szpitalni św. Jana obchodzili tę niedzielę, choć mniej uroczyście (semiduplex), odmawiając wtedy oficjum „de Resurrectione Domini”⁵⁵.

Zawartość liturgiczna oficjum ostatniej niedzieli po Zesłaniu Ducha Św. została porównana ze źródłami: karmelitańskim A15, bożogrobców V XV, FP z 1717 r., FP z 1674 r., OPr z 1620 (1621 r.), Opr z 1663 r., Opr z 1694 r. Ostatnie starodruki (5) służą tylko do analizy liturgicznej, są bowiem bez melodii. Dwa pierwsze ze względu na melodię stanowią także podstawę do analizy muzycznej⁵⁶. Nie zawsze na miejscu umieszczona jest melodia. Często są tylko rubryki, ale z odnośnikami do poszczególnych utworów umieszczonych na uroczystość wielkanocną lub na Białą Niedzielę.

Powyższa tabela przedstawia dwie grupy układów liturgicznych, które wykazują genetyczne lub współrzędne pokrewieństwo.

OFICJUM WSPOMNIENIA ZMARTWYCHWSTANIA
W OSTATNĄ NIEDZIELĘ PO ZESŁANIU DUCHA ŚW.

Am 1563 r., Fp 1674 r., Fp 1717
r., OPr 1620 r., Opr 1663 r., Opr
1694 r.

V XV, A15

I Nieszpory

A. Alleluia, Ps. Benedictus
R. —

A. Benedictus, Ps. Ipsum
R. Dum transisset

⁵¹ *Ordinale* de Beka.

⁵² Tamże. Starożytność rytu Św. Grobu da się zauważyć w mszach przeznaczonych na środy i większość piątków roku, jak również w dwóch lub trzech wersach ofertorium.

⁵³ Skróty rękopisów karmelitańskich wg P. Kallenberga: M2, 5, 8, 9, 10, 12; B1, 3-6, 8-13, 15-17, 28, 33; L1, 8, 11, D; Patrz wykaz ważniejszych skrótów.

⁵⁴ King, dz. cyt., s. 260 n.

⁵⁵ BM k. 167 bis: „[...] festum semiduplex et totum de resurrectione Domini”; por. Leroquais, dz. cyt., t. II, s. 208.

⁵⁶ Są to rękopisy karmelitańskie z Bibl. karm. w Krakowie z XV w. i bożogrobców z Belgii z Arch. Maastricht z XV-XVI w.

H. Ad coenam agni
 V In resurrectione tua Christe
 A. Mgt Vespere autem

H. Chorus nove hierusalem
 V. Surrexit dominus de
 A. Mgt Vespere autem

Kompleta

H. Salvator
 A. Nunc dim. Alleluia surrexit
 (Karm. 15 brak)

Matutinum

Inv. Surrexit Dominus vere

AC Alleluia (Karm. 15) Surrexit
 Dominus vere

H. Rex Sempiternae

H. Aurora lucis

I nokturn

A. Alleluia (2) Lapis revolutus
 Ps. de dom. ut in Psalt.

A. Ego sum Ps. Beatus vir
 A. Postulavi Ps. Quare fremue-
 runt

A. Ego dormivi Ps. Domine
 V Surrexit Dominus (V XV w.)
 V. Resurrexit Dominus
 (Karm. 15)

R. Angelus Domini descendit
 R. Angelus Domini locutus est
 R. Expurgate

R. Maria Magdalene
 R. Congratulamini
 R. Tulerunt Dominum

II nokturn

A. Alleluia quem queris

A. Crucifixus surrexit Ps. Cum
 invocarem

Ps. Conserva

A. Crucem sanctam Ps.

A. —

A. Surgens Jesus Ps. Domine Do-
 minus

V. Surrexit Dominus

V. Surrexit Dominus

R. Maria Magdalene

R. Expurgate

R. Surrexit Pastor bonus

R. Surgens Jesus

R. Virtute magna

R. Dum transisset

III nokturn

A. Alleluia Noli flere

A. Surrexit Dominus Ps. In do-
 mino confido

Ps. Celi enarrant	A. Surrexit Christus Ps. Domine quis
V. Sancti sunt discipuli	A. Post passionem Domini Ps. Domine in virtute
R. Eritis resurrectionis testes	V. Surrexit Dominus
R. Dum transisset	R. Angelus Domini descendit
R. —	R. Angelus Domini locutus est
	R. Et valde mane
	F. Te Deum
	V. In resurrectione tua

Laudes

A. Alleluia (9)	A. Angelus autem Ps. Dominus reg.
	A. Et ecce
	A. Erat autem
	A. Pre timore
	A. Respondens autem
	H. Sermone blando
	V. Gavisus sunt
A. Ben. Et valde mane	A. Ben. Et valde mane (brak wspomnienia niedzieli)

małe godziny

prima, tercja, seksta, nona

Jak w Białą Niedzielę (Fp; Am)	A. Angelus Ps. Confitemini
Jak w oficjum ferialne okresu wielkanocnego (Fp)	Jak w oktawę Zmartwychwstania

II nieszpory

A. Alleluia Ps. Dixit Dominus	A. Angelus Ps. Dixit Dominus „et cetera” — (Karm. 15)
	R. Et valde (tylko w Karm. 15) (brak w V XV w.)
H. Ad coenam agni	H. Ad coenam agni
V. Mane nobiscum	V. Mane nobiscum (Karm. 15) Resurrexit Dominus (V XV w.)
A. Mgt Et respicientes Wspomnienie niedzieli	Brak wspomnienia niedzieli
A. Amen dico vobis.	

Tabela wyraźnie uwidacznia różnicę oficjów przedtrydenckich od późniejszych, używanych po reformie brewiarza w 1568 r. Wspomnienie Zmartwychwstania zachowali bożogrobcy nawet po przyjęciu brewiarza rzymskiego⁵⁷. W inwentarzu Fundi Instructi Probostwa Miechowskiego z 1852 r. czytamy, że „w niedzielę po Zielonych Świątach konkluzją czasu wielkanocnego, stosownie do zwyczaju kościoła Jerozolimskiego, ile że od Grobowej Niedzieli aż do tej co niedziela śpiewane bywają wotywy do Resurrectione” Inwentarz jest dokumentem, że nawet po supresji zakonu zachowano w Miechowie wspomnienie Zmartwychwstania⁵⁸.

Wnioski:

Rekapitulując nasze rozważania należy stwierdzić, że:

1. Kanonicy jerozolimscy Św. Grobu posługiwali się odrębnym ritus ecclesiae dominici Sepulchri Hierosolymitani do czasu reformy liturgicznej na Soborze Trydenckim, po której przyjęli brewiarz i mszał rzymski.

2. Układ oficjum brewiarzowego u bożogrobców jest typu tzw. „saeculare” (3 nokturny po 3 antyfony, psalmy, lekcje i responsoria⁵⁹).

3. Ritus ecclesiae dominici Sepulchri Hierosolymitani jest pochodzenia rzymsko-gallikańskiego. Rytowi Bożego Grobu przypisuje się praktykę śpiewania responsorium większego w niesporach, tzw. versus sacerdotalis między matutinum a laudesami (należy sprawdzić, jaką drogą dostał się do polskich diecezjalnych brewiarzy).

4. Poza oficjum brewiarzowym Am z lat 1562—1563 zawiera w drugich niesporach processionem ad fontem.

5. Układ śpiewów niespornych i procesyjnych ad fontem w najstarszych rękopisach bożogrobców różni się od zamieszczonego w źródłach diecezjalnych (krakowskich i gnieźnieńskich); jest sekwencja Victimae paschali laudes przed Mgt, występującym dwukrotnie z różnicami w antyfonie, jest procesja „retro sepulchro” oraz dwa Benedicamus Domino. Brak natomiast Vidi aquam, występującego w brewiarzu krakowskim (1508 r.) i gnieźnieńskim (1540 r.).

6. Śpiewy procesyjne ad fontem (ad sepulchrum) posiadają unikalne wstawki tekstu i melodii o charakterze neumatyczno-melizmatycznym.

⁵⁷ M. Hereswitha, *De vrouwenkloosters van het Heilig Graf...*, Louvain 1941, s. 318.

⁵⁸ Inwentarz Fundi Instructi Probostwa Miechowskiego $\frac{19}{31}$ VII 1852, Woj. Arch. Państwowe w Kielcach, Wydz. Admin.

⁵⁹ K. Biegański, *Fragment jednego z najstarszych zabytków diastematycznych w Polsce (dodatek do ms. 149) [W:] Studia H. Feicht...*, s. 100.

7. Do rzadkich utworów należy zaliczyć hymn *Exultandi et letandi* o bliżej nie określonej użyteczności liturgicznej.

8. Późniejsza korekta dokonana w Am po reformie brewiarza (nie-szpory, *Versus* z R większego) jest wyraźnym dowodem przyjęcia przez miechowitów liturgii rzymskiej.

9. Agenda miechowska (1576 r.) z *Visitatio sepulchri* „saecundum ecclesiam Cathedralem” inne niż w starych rękopisach bożogrobców, skłania nas do przypuszczenia, że była używana w filialnych parafiach bożogrobców w Wyszogrodzie i Uniejowie.

10. Praca porównawcza z licznymi pokrewnymi źródłami pozwoliła wytworzyć sobie konkretny sąd o właściwościach liturgicznych i muzycznych chorału bożogrobców (źródła porównawcze mówią jeszcze o *Visitatio Sepulchri*, sekwencjach na każdy dzień tygodnia po Wielkanocy, tropowanym *Kyrie* i *Agnus Dei*, responsorialnej formie ofertorium i o procesjach).

11. Częste wspomnienie Wielkanocy w brewiarzu i mszy św. aż do Adwentu (zwłaszcza w ostatnią niedzielę po Zielonych Świątach) wydatnie podkreśla uroczysty charakter święta Zmartwychwstania.

12. Analiza problemów tonalnych wskazała obecność wszystkich trzech wersji. Częściej, niż w EV i V XV, pojawiają się, obok romańskiej, wersja niemiecka (germańska) i benewentyńska.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

A.	— antyfona
AC1	— Antyfonarz kan. reg. Bożego Ciała z XV w. w Krakowie
AC2	— Antyfonarz z Czerwińska
A15	— (Karm.) Antyfonarz karm. z XV w., Bibl. oo. karm. trzew. w Krakowie
Agm	— Agenda miechowska, nazwana Kancjonałem, ukończona w 1576 r. w Arch. Par. w Miechowie
AgOł	— Agenda ołomuniecka z lat 1585-1586
AH	— <i>Analecta hymnica mediae aevi</i> , wyd. G. M. Dreves, C. Blume, H. Bannister, t. 1—55, Leipzig 1886-1922
AkI	— Antyfonarz kielecki z 1372 r., Bibl. Kap. w Kielcach
AkII	— Antyfonarz kielecki z 1510 r., Bibl. Sem. Duch. w Kielcach
Am	— <i>Antifonarius Miechoviensis</i> z lat 1562-1563, Bibl. Sem. Duch. Kielce, sygn. R1-8
BCh	— <i>Bréviaire du S. Sépulcre XIIIe siècle</i> Chantilly, Musée Conde, ms. 1076, V. Leroquais, t. I
BG	— Brewiarz gnieźnieński z 1540 r.
BK	— Brewiarz krakowski z lat 1507-1508
Bkrz	— Brewiarz krzyżacki z 1500 r., Bibl. oo. karm. trzew. w Krakowie
BM	— <i>Bréviaire du S. Sépulcre ou des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem XVe siècle</i> — Marseille, Bibl. Municipale, ms. 109, k. 167 bis

„festum semiduplex et totum de resurrectione Domini”, V. Leroquais, t. II, s. 208

- BCamb — Bréviaire du S. Sépulcre de Cambrai XVe siècle, Cambrai Bibl. Municipale, ms. 101 (102), V. Leroquais, t. I
- B1 — Diurnale z 1461 r., H. Nantes, Bibl. Municipale, ms. 32
- B3 — Breviarium Missale z lat 1375-1393, Oxford, Bodleian Library, ms. Univ. coll. E 9
- B4 — Breviarium z XV w., Parma, Bibl. Palat., ms. Palat. 187
- B5 — Breviarium z lat 1382-1389, Palermo, Bibl. Nat., ms. Dep. Mus. 2, ff. 79 in finem
- B6 — Breviarium z 1469 r., Bamberg, Staatliche Bibl. msc. lit. 80
- B8 — Diurnale z lat 1411-1440, München, Bayerische Staats. Bibl., clm. 2501
- B9 — Diurnale z XV w., Engelberg, Staats. Bibl., ms. 151
- B10 — Breviarium z 1411 r., New Haven, Yale Univ. Library, ms. 41
- B11 — Breviarium z XV w., Oxford, Bodleian Library, ms. coll. Lincoln, 103
- B12 — Diurnale z lat 1440-1478, Avignon, Musée Calvet, ms. 103
- B13 — Breviarium z lat 1440-1478, Parma, Bibl. Palat., ms. Palat. 215
- B15 — Breviarium z lat 1456-1478, Parma, Bibl. Palat. ms. Parm. 141
- B17 — Diurnale z lat 1440-1478, (1464?), Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 76
- B18 — Breviarium z lat 1469-1478 (1470), Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 77
- B19 — Breviarium z lat 1469?-1478, Bamberg, Staatliche Bibl. msc. lit. 83
- B20 — Diurnale z lat 1440 (1472), (1504), Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 96
- B21 — Breviarium z 1476 r., Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 78
- B22 — Breviarium z lat 1411-1482, Kassel, Landes Bibl., cod. thed 2° 13
- B23 — Breviarium z lat 1411-1482, Kassel, Landes Bibl., cod. thed 2° 14
- B24 — Breviarium z lat 1478-1498 (1481), Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 97
- B26 — Breviarium z lat 1478-1498, München, Bayerische Staats. Bibl. clm. 2502
- B27 — Breviarium z 1489 r., Dublin, Trinity College, ms. B 3 10 (86)
- B28 — Diurnale z lat 1440-1478, Bamberg, Staatliche Bibl. msc. lit. 75
- B33 — Breviarium z 1450 r., Bamberg, Staatliche Bibl., msc. lit. 74
- F — Corpus antiphonarium officii, vol. II manuscripti „Cursus monasticus”, ed. a R. J. Hesbert, Roma 1965
- L — Tamze
- E — Corpus antiphonarium officii, vol. I manuscripti „Cursus romanus”, ed. a R. J. Hesbert, Roma 1963
- Cs — Cantus selecti ad benedictionem SSmi Sacramenti ex libris vaticanis et solesmensibus excerpti (Editio rhythmicis signis ornata), Desclée et Socii, Parisiis, Tornaci, Romae 1924
- CV 659 — Codex Latinus Barberini 659, Bibl. Vatic., 1160 (mikrofilm)
- CVI 34 — Graduel de Benevent avec Prosaire et Tropaire Le Codex VI 34 de la Bibliothèque Capitulaire de Benevent (XI-XII siècle) Pal. Mus., t. XV

- D — Antiphonale z XV w. (1432?), Mainz, Dom und Diözesan Museum, cod. D
- EV — Editio Vaticana
- Fp — Festes propres de l'Ordre Canonique du Très-Saint Sépulcre de notre Seigneur à Jérusalem, Liège 1717
- FP — Festa propria Canoniorum Sanctae Hierosolymitanae ecclesiae et Custodum SSmi Dominici Sepulchri (Luik) 1674
- GH — Getijdenboek, z XVI w., Haga, Arch. Kolegium Św. Alojzego z Kuitenbergu
- GW — Graduał wiślicki z XIII-XIV w., Kielce, Arch. Diec.
- IF 352 — Mszał wrocławski z ok. 1403 r., BUWr
- IF 385 — Graduał premonstratensów z 1319 r., BUWr
- IF 386 — Graduał bożogrobców (?) z Nysy, (część z XIV w.) BUWr
- IQ 175 — Ordo divini officii Conventus Crucigerorum cum duplici rubea cruce z XIV w., BUWr
- Karm. 15 — Antyfonarz z XV w., Bibl. oo. karmelitów trzew. w Krakowie
- K XV4 — Processionale dominikańskie z XV w., Bibl. oo. dominikanów w Krakowie
- K XV5 — Tamże
- K XV7 — Tamże
- K XV10 — Tamże
- L1 — Lectionarium z XIII w., Paris, Bibl. Mazarine, ms. 396
- LC8 — Antiphonale z XIV w., Castello (Firenze), Conv. S. Lucia, ms. sine signatura
- LC14 — Antiphonale z lat 1312-1362, r. Firenze, Museo S. Marco, ms. X 8 supra
- Ms 149 — Missale Plenarium (Ms 149), XI-XII w., Gniezno, Bibl. Kap.
- M2 — Missale z lat 1312-1339, Milano, Bibl. Ambrosiana, ms. X 8 supra
- M5 — Missale z XV w., Manchester, J. Rylands Library, lat. ms. 123
- M8 — Missale z 1450 r., Princeton, University Library, missale carm.
- M9 — Missale z lat 1342-1359, Paris, Bibl. Nationale, ms. lat. 1115
- M10 — Missale z lat 1461-1478, Tours, Bibl. Municipale, ms. 197
- M12 — Missale z lat 1479-1481, Rouen, Bibl. Municipale, ms. 278 (A 22)
- OPr — Officia propria festorum Canonici Ordinis SSmi Sepulchri Domini Hierosolymitani, wyd. S. Nakielski, Cracoviae 1620 (1621)
- Opr — Officia propria patronorum Canonici Ordinis SSmi Sepulchri Domini Hierosolymitani, wyd. S. Radzki, Cracoviae 1663
- „Opr 1694 — Officia propria patronorum Ordinis SSmi Sepulchri Domini ab antiquis a Sacro Ordine observari et recitari solita, wyd. M. Radziejowski, Cracoviae 1694
- Op — Officium parvum Sepulchri, Cracoviae 1664
- OS — Ordinale S. de Beka z ok. 1312 r.
- PWM — Państwowe Wydawnictwo Muzyczne
- R. — responsorium
- RB — Rituale z Barletta z lat 1229-1244
- V. — Versus (werset)
- V XV — „Vesperale”, Antyfonarz i częściowo Rytuał z końca XV w., rkps pisany na papierze in 4°, był używany przez bożogrobców na początku XVI w. w St. Odilienberg, Maastricht, Arch. (fotokopia).

ANEKS

Domniemanym początkiem „Advolverunt enim” łączącym się logicznie z tym tekstem był zapewne: „quomodo milites custodientes sepulchrum perdidierunt regem ad lapidis positionem” Umieszczone wstawki tekstowo-melodyczne są dopełnieniem słowno-melodycznym i sprawiają, że utwór posiada wyraźne ślady rymowania. Korespondencja wstawionych odcinków jest dość wyraźna, choć rytm i rym nie są całkiem dokładne. Melodia sylabiczno-neumatyczna wychodząca nieznacznie poza protus plagalny (rozpiętość A — c¹) przybiera charakter melizmatyczny. Najdłuższy melizmat liczy 13 nut. Melodia tego rozbudowanego utworu jest porównana z K XV5 (k. 66v-68; por. K XV4, k. 30-32v; K XV7, k. 63-64v; K XV10, k. 18-19v);

[Am]: ah agf g a gag a ag gfede gfde c dd
Ad — vol — ve — runt e — nim ma — gnum la — pi — dem

[Am]: fe fg fecd c d dd fe gag f cf c d dd
Qua — re non ser — va — bant Si cut pa — cti fu — e — runt

[K XV5]: fe fgf e cd d d

[Am]: dcAcđ dedc fe gefedc efgef edđ a c¹ag a fe d
Pe — tram iu — sti — ci — e Qua sunt con — iun — cti

[K XV5]: dcAcđ dc fe efedc f ed

[Am]: ffgag fede c d dd f ga ag ede c dd
sue ne — qui — ci — e Aut se — pul — tum red — dant

[K XV5]: f ga age gfedc cd d

[Am]: d c d f fgag edf c d dd ah agf gfg ag ed
Al — te — rum is — to — rum e — li — gant Aut re — sur — gen — tem

[K XV5]: a f ga agg ed

[Am] fede dc cc ag ed fe d c fede c dd cd fe g
a — do — rent vi — va — vo — ce que per — so — nent no — bis — cum

[K XV5]: f dedc c cd dc fe

[Am]: c d fe fe ga fede c dd defg
Ut lau — dent Chris — tum di — cen — tes Al —

[K XV5]: fgfe d d defg
Quod

[Am]: gfafgefgefdfc e e cdfdf f efdc dd
le — — — lu ia Al — le — lu — ia

[K XV5]: gfafggefdgf f e cdfdf e d d
e — nim vi vit vivit de — — o

ANEKS 2

BK 1508 r.

BGn 1540 r.

CV 659

k. 76 Kyrie (3)

k. 199 Kyrie (3)

k. 76 Kyrie

Christe (3)

Christe (3)

Kyrie (3)

Kyrie (3)

Alleluia	Alleluia	Alleluia
Dixit Dominus	Dixit Dominus	Dixit Dominus
Alleluia (5)	Alleluia (3)	
Confitebor	Confitebor	Confitebor
Alleluia (4)	Alleluia (3)	
Beatus vir	k. 199v Beatus vir	Beatus vir
Alleluia (4)	Alleluia (3)	Alleluia
Hec dies	Hec dies	Hec dies
(Alleluia)	V. Confitemini Domino	Confitemini Domino
V.	Alleluia	V Epulemur
Alleluia	V. Pascha nostrum	Victime pasch.
Magnificat	A. Et respicientes	A. Et respicientes
Alleluia	Magnificat	Magnificat
Oratio	A. Et respicientes	A. Et respicientes
R. Vidi aquam	Oratio: Deus qui	Oratio: Deus qui
Processio ad fontem	hodierna die	hodierna die
przez 3 dni	Vidi aquam	Benedicamus Domino
A. Alleluia	processio ad fontem	Deo gratias
Laudate pueri dominum	dookoła 9 razy przez 3 dni	Processio ad fontes
A. Alleluia (4)	A. Alleluia	Alleluia
In exitu	Laudate pueri	Laudate pueri
A. Alleluia (4)	A. Alleluia (3)	Alleluia
k. 76	In exitu	In exitu
Domine apud te est	A. Alleluia (3)	Alleluia
R. Et in lumine tuo	Hec dies	Laudate pueri
Oratio super fontem:	V. Dicat nunc israhel	Alleluia
	Alleluia	
Deus qui nos in Christo	Nonne cor nostrum	A. Et dicebant
Powrót	Alleluia	Magnificat
R. Christus resurgens	Domine apud te est	A. Et dicebant
V. Dicant nunc iudei	fons vitae Alleluia	Oratio: Presta quesumus
V. In resurrectione tua	Oratio: Deus qui omnes	omnipotens Deus
Christe Alleluia	in Christo	A. Christus resurgens
R. Celum et terra	Powrót	Processio „retro sepulchro”
Oratio: Deus qui pro nobis	Christus resurgens	
	V. Dicant nunc iudei	V. Dicant nunc iudei
Benedicamus Domino	V. In resurrectione	V. surrexit Dominus
	R. Celum et terra	de Hoc sepulchro
	Oratio: Concede quesumus	Oratio
	omnipotens Deus	Benedicamus Domino
	Benedicamus Domino	Powrót do chóru
		„nihil cantando”
		(Procesja ad fontes
		przez cały tydzień).

LA LITURGIE PASCALE
CHEZ LES CHANOINES DU SAINT SÉPULCRE À MIECHÓW
(suite)

Résumé

L'ordre des Chanoines Réguliers Gardiens du Saint Sépulcre à Jérusalem fut amené en Pologne par Jaksa de Miechów et supprimé en 1819 par décret de l'archevêque de Varsovie, Fr. Malczewski. L'ordre eut jusqu'en 1568 ses propres livres liturgiques et n'admit les livres liturgiques romains qu'après la réforme du pape Pie V.

Cet article est consacré à la liturgie pascale dans l'ordre des Chanoines du Saint Sépulcre à la base d'un manuscrit liturgique des années 1562—1563 et des autres sources liturgiques propres à cet ordre. L'auteur s'intéresse particulièrement à la liturgie pascale, en consacrant plus de place aux prières de bréviaire, formulaires de messe et cérémonies liées avec la procession au Saint Sépulcre et aux fonts baptismaux. Il parle aussi de la solennelle Commémoration de la Résurrection de Notre Seigneur, célébré par l'ordre le dernier dimanche après la Pentecôte; cette dernière fête fut gardée par l'ordre aussi bien dans le missel que dans le bréviaire aussi à la période post-tridentine. Aux plus rares monuments liturgiques transmis par le manuscrit mentionné, appartiennent l'hymne *Exultandi et laetandi* ajouté aux prières pascales de bréviaire et le chant processionnel *Advolverunt enim magnum lapidem* chanté lors de la cérémonie de bénédiction de l'eau baptismale.

Cette étude, en se servant de la méthode comparative, démontre que le manuscrit analysé possède du point de vue musical la version germanique, bénéventine et romaine.